

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. ЛАЗАРЯНА**

ВІСНИК КУРАТОРА

№ 64

(лютий 2021 р.)

ДНІПРО
2021

Укладач: Лагдан С. П.

УДК 378

Вісник куратора № 64

Рекомендовано до друку Вченою радою університету
(протокол від 01.02.2021 № 6)

Зміст

1. Національно-патріотичне виховання молоді в сучасному суспільстві	3
2. Бібліотека 2020: дружня, сучасна, твоя	9
3. Шкідливий вплив вейпінгу на здоров'я сучасної молоді	12
4. Календар знаменних дат: лютий–березень	16
5. Згадаймо ці дати (<i>матеріали для бесід у групах</i>):	
5.1 Нескорений терором (<i>до 120-річчя від дня народження Валер'яна Підмогильного</i>)	20
5.2 Українська просвітниця й педагогиня (<i>до 160-річчя від дня народження Софії Русової</i>)	23
5.3 Корифей української графічної школи (<i>до 135-річчя від дня народження Георгія Нарбута</i>)	26
5.4 Небайдужа українка Емма Андрієвська (<i>до 90-річчя від дня народження</i>)	32
6. Плани заходів на II семестр 2020–2021 н. р.	35

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна
вул. Лазаряна, 2, Дніпро – 49010

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сьогодні в українському суспільстві розгортаються та набирають сили незворотні процеси, результатом яких є ряд економічних і соціальних змін. Події останнього часу – економічна дезінтеграція, соціальна диференціація суспільства, девальвація духовних цінностей – учинили негативний вплив на суспільну свідомість більшості соціальних та вікових груп населення України, різко знизили виховний вплив культури, мистецтва та освіти як найважливіших факторів формування громадянських, військово-патріотичних та життєвих толерантних позицій.

У зв'язку з цим актуальним стає формування людини з новим світоглядом, моральними настановами, усвідомленням себе і свого місця в житті. Для того щоб виховання суб'єкта було піднято на рівень громадянського суспільства, необхідна консолідація всіх соціальних інститутів у справі впливу на психологічний рівень суспільної свідомості. Із раннього віку необхідно формувати в особистості високі морально-етичні засади, розуміння переваги цінностей суспільних та державних над особистими.

Важливе місце в цій площині посідає **національно-патріотичне виховання**, адже воно є невід'ємною складовою суспільства, належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання та передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, поваги до його культурної спадщини, прихильності до національно-конфесійних традицій, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності в будь-який час стати на захист Батьківщини. У національній доктрині розвитку освіти зазначено, що національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти. Воно спрямоване на виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування в молоді потреби й уміння жити в громадянському суспільстві, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури.

Справжнє виховання є глибоко національним за своєю сутністю, змістом, характером. «Національне виховання, – писала українська громадська діячка, видатна педагогиня Софія Русова, – забезпечує кожній нації найширшу демократизацію освіти, коли її творчі сили не будуть покалічені, а значить, дадуть нові оригінальні, самобутні скарби задля вселюдного поступу: воно через пошану до свого народу виховує в дітях пошану до інших народів». Національне виховання – це виховання на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатівіковій мудрості, духовності. Воно є конкретно-історичним виявом загальнолюдського гуманістичного й демократичного виховання. Таке виховання забезпечує етнізацію молоді як необхідний і невід'ємний складник її соціалізації – процесу перетворення

людини на суспільного індивіда, утвердження її як особистості, залучення до суспільного життя як активної, дієвої сили.

Національно-патріотичне виховання, що орієнтоване на розвиток державно-патріотичних, інтелектуально-моральних, художньо-творчих та інших якостей особистості, має бути спрямоване на встановлення гармонійних відносин у суспільстві на основі взаємної відкритості, інтересу, терпимості й соціальної підтримки. Необхідно сформулювати розуміння, що громадянське бачення світу – не розчулення, а громадянська тривога й неспокій, це одна з рис громадянства. Необхідно усвідомлювати світ не на побутовому рівні, а бачити землю очима патріотів: бачити не лише гарне, а й наше горе, людські біди. Із баченням цього боку навколишнього світу якраз і починається почуття обов'язку майбутнього громадянина та захисника Вітчизни.

Існує безліч визначень поняття «патріотизм», які в цілому не містять принципових відмінностей. Під патріотизмом зазвичай розуміють любов до своєї Батьківщини, усебічне сприяння утвердженню України як незалежної та правової держави, готовність обстоювати її незалежність та захищати від ворогів.

У пересічного громадянина патріотизм у першу чергу асоціюється із захистом Батьківщини. Насправді патріотичне виховання не обмежується лише захистом території власної держави, воно може проявлятися в історико-етнографічній пошуковій діяльності, збереженні та вивченні культурних пам'яток рідного регіону, екологічній та суспільно корисній діяльності. Наслідками саме цих видів діяльності стане формування особистостей із високим рівнем усвідомлення своєї належності до української держави, обов'язку та відповідальності, уміння реалізовувати громадянські вміння.

Система патріотичного виховання в сучасних умовах передбачає формування й розвиток соціально значимих цінностей під час освітнього процесу; масову патріотичну роботу, яку організують і здійснюють державні структури, суспільні рухи та організації; діяльність засобів масової інформації, наукових та інших організацій, творчих спілок, спрямовану на розгляд та висвітлення проблем патріотичного виховання, на формування й розвиток особистості громадянина й патріота.

Патріотичне виховання – це насамперед керівництво індивідуальним становленням особистості як патріота, що передбачає формування ціннісного позитивного (пізнавально-емоційного) ставлення до Батьківщини. Психічну структуру людського ставлення до чогось становить своєрідний сплав пізнавальних та емоційних утворень, де останній компонент вважається провідним. Ставлення особистості до Батьківщини відображає її соціально-психологічну позицію, саме ставлення пов'язане з такою характеристикою психіки, як ментальність. Ментальність створює для людини можливість отожднювати себе з певним народом, певною культурою.

Менталітет (сукупність моральних, психічних та інтелектуальних особливостей мислення певного народу, який виявляється в культурі, поведінці,

поглядах, звичаях тощо) складає психологічну основу патріотизму, оскільки формується в процесі зіставлення культур різних цивілізацій.

Виокремлюють три види патріотизму:

1. **Етнічний патріотизм**, який ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, історії тощо. Етнопатріотизм – це почуття внутрішнього духовного зв'язку зі своїм народом, поваги до «своїх» етнічних цінностей. Він є природженим і розвивається повноцінно, якщо дитина зростає в національно зорієнтованій сім'ї.

2. **Територіальний патріотизм**, що базується на любові до того місця на землі, де людина народилася.

3. **Державний патріотизм**, який ґрунтується на остаточній меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті; це вищий патріотизм, який базується на державній ідеології та пов'язаний із почуттям громадянськості.

Складовою частиною патріотичного виховання є військово-патріотичне виховання, яке орієнтоване на формування в підростаючій особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу в Збройних силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України й покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні безпеки від зовнішньої загрози.

Виокремлюють такі напрями національно-патріотичного виховання:

– **державний** – базується на забезпеченні державою загальної системи виховання, що передбачає організацію взаємодії всіх соціальних інституцій;

– **соціальний** – ґрунтується на вивченні норм моралі, їх дотриманні, орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;

– **військовий** – передбачає вивчення військової історії України, переможних битв українського війська, основних зразків техніки й озброєння Збройних сил України, набуття початкових навичок користування ними, підвищення фізичної загартованості в інтересах підготовки до захисту Вітчизни;

– **психолого-педагогічний** – ґрунтується на вивченні психологічних особливостей молоді, їх урахуванні в процесі підготовки до військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду військово-патріотичного виховання, удосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;

– **правовий** – передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури.

Національно-патріотичне виховання здійснюється насамперед у процесі навчання, під час якого відбувається закладання фундаменту глибоких знань, формування світогляду, національної свідомості. У вирішенні проблем патріотичного виховання майбутніх поколінь величезний потенціал має соціаль-

но-культурна діяльність закладів вищої освіти. Як відомо, період навчання у ЗВО є найважливішим у процесі формування особистості. Поряд із придбанням загальних і спеціальних знань студенти набувають не тільки свої перші професійні вміння та навички, але й відповідну систему цінностей.

Студентам як авангарду молоді притаманний духовно-моральний і патріотичний потенціал. Але, на жаль, частина молодих людей сприймає патріотизм поверхово, як почуття, що не накладає особисту відповідальність за справи та вчинки. Вітчизняні соціологи фіксують масові прояви конформізму, пристосування, апатії тощо. Багато в чому це пов'язано з тим, що частина населення країни, як і раніше, не відчуває себе вільними громадянами, членами громадянського суспільства. Виховання громадянськості й патріотизму повинно стати пріоритетним напрямом у навчальному процесі та соціально-виховній роботі зі студентами. ЗВО несе відповідальність за формування професійно та соціально компетентної особистості фахівця, здатної до творчості, що володіє високою культурою й науковим світоглядом, розвиненим почуттям громадянської відповідальності та патріотизму.

Основними методами національно-патріотичного виховання є:

- популяризація суспільних цінностей (здоров'я, праця, сім'я, толерантність, права людини, патріотизм, служіння Батьківщині, повага до професії, відповідальність, активна життєва й громадянська позиція);

- стимулювання інтересу молоді до історичної та культурної спадщини України, у тому числі підтримка участі студентів у реставрації пам'ятників, у пошуковому русі для увічнення пам'яті загиблих захисників Вітчизни та збереження військової слави України тощо;

- формування толерантності до представників різних етносів, міжнаціонального співробітництва, профілактика екстремізму;

- просування добровольчої, волонтерської діяльності, формування впевненості в суспільно корисній діяльності;

- особистий приклад наставника (вчителя, викладача, керівника), який має бути взірцем для вихованця;

- стимулювання різноманітних форм навчання молоді;

- стимулювання самопідготовки та самоконтролю в навчанні.

Форми роботи з патріотичного виховання умовно можна поділити на дві категорії: наочно-видовищні та діяльнісно-практичні.

Наочно-видовищні форми роботи довгий час були й зараз залишаються пріоритетними в системі освіти. До них належать фестивалі військово-патріотичної пісні, виставки плакатів патріотичної тематики, різноманітні флешмоби, що мають політичний або соціальний відтінок.

Діяльнісно-практичні форми роботи характеризуються активністю та масовістю, тобто до них можна залучати всіх, незважаючи на особистісні риси та здібності. До них належать бесіди, розповіді, зустрічі з відомими діячами культури, ветеранами війни, військової служби, миротворцями ООН, учасниками антитерористичних операцій, екскурсії до музеїв, відвідування виставок

тощо. Також це різноманітні благодійні акції, конкурси, волонтерський рух тощо. Учасників приваблює те, що вони бачать конкретний результат власних зусиль, можуть змагатись з іншими в досягненні більш високих результатів, мають можливість переконатись у практичній користі своєї праці.

Волонтерська діяльність наразі наповнилась новим сенсом та стала невід'ємною частиною життя сучасного суспільства. Змінилося і ставлення до волонтерів із боку оточення зі зневажливо-здивованого на шанобливо-доброзичливе, причому не має значення напрям волонтерської діяльності – чи то допомога українським військовим із зони ООС, чи збір канцелярії для дітей із постраждалих районів, чи допомога дітям або людям з особливими потребами, чи екологічні акції зі збору сміття або облаштування території власного двору.

Важливу роль у популяризації практичної роботи з патріотичного виховання відіграють соціальні мережі, у яких викладають інформацію про різні благодійні акції. Подібні підтвердження результативності та суспільної користі ще більше заохочують до участі в заходах, що мають на меті патріотичне виховання.

Процес навчання у ЗВО має ґрунтуватися на загальнолюдських і національних цінностях, а також мати в собі інструменти, завдяки яким ці цінності будуть впроваджуватися – знання мови країни, її культурних особливостей, історії. Ці інструменти мають бути призмою для викладання будь-якої дисципліни, оскільки завдяки їм відбувається процес розвитку українського суспільства і становлення національної свідомості. Саме навчальний заклад має стати осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Патріотичне виховання має ґрунтуватися на певних принципах, завдяки яким відбувається утвердження національних цінностей та самоідентичності. Головним у роботі викладача є обґрунтування того, чому патріотизм вважається основним для добробуту студентів, а в подальшому – повноправних громадян своєї країни. Важливим є і формування адаптаційних якостей у викладача, який має змогу не тільки викладати дисципліну, але й знаходити відповідний підхід до кожного студента залежно від його віку, національності, переконань, соціального прошарку. Позааудиторні заходи також є невід'ємним складником патріотичного виховання, оскільки тут йдеться не тільки про пізнавальну функцію таких заходів, але й про консолідуючий характер у пізнанні вихованцями нових речей. Нарешті, взаємодія не тільки на навчальному, але й на психологічному рівні вихователя та об'єкта виховання є невід'ємним у процесі формування патріотизму.

Складовою частиною патріотизму як консолідуючої основи для становлення української політичної нації є історичний досвід. Адже патріотичні по-

чуття, особливо загострюючись у складних, екстремальних, доленосних для Батьківщини ситуаціях, єднають людей, спонукають ставити суспільне вище за особисте, зменшують життєвий егоїзм. У нинішніх умовах емоційний початок патріотизму виявляється насамперед у мужності, рішучості, готовності українських громадян відстоювати незалежність своєї молоді держави всіма можливими засобами. Саме загострення патріотичних почуттів є головним для консолідації суспільства, його прагнення захистити країну від ворога та знайти шлях до вирішення проблеми національного масштабу.

Процес виховання патріотизму зводиться не тільки до внутрішнього почуття, але й до знання державних символів – гімну, герба, прапора. Ці символи відіграють роль не тільки відокремленості від інших країн та самоідентичності, але й мають у собі консолідуючий характер. Пояснення цих символів і їхньої історії є невід'ємною частиною роботи викладача.

Система патріотичного виховання у ЗВО має бути звернена перш за все до особистості здобувача освіти як мети й результату виховання, бути тим фундаментом, на якому будеється майбутнє нашої Батьківщини. Патріотичне виховання в навчальному закладі досягає своєї мети, якщо його учасники демонструють свідому соціальну поведінку, мають сформовані соціально-психологічні компетентності та обґрунтовану життєву позицію, отримують різноманітний досвід суспільної діяльності, здатні до саморозвитку та самоорганізації.

Використана література:

1. Глущенко М. О., Степанченко А. В. Національно-патріотичне виховання молоді в сучасному суспільстві // Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. – Вип. 29–30. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2019. – С. 30–32.
2. Градецька Н. М. Виховання патріотизму в освітньому процесі ВНЗ // Збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – 2016. – Вип. 4 (26).
3. Завірова М. Л. Активне впровадження практично-діяльнісних форм патріотичного виховання – основна задача навчально-виховної роботи в школі // Збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – 2016. – Вип. 4 (26).
4. Корицький В. Г. Військово-патріотичне виховання учнів у сучасних умовах // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. – 2015. – № 2(49). – С. 97–100.
5. Шабаєва Ю. В. Патріотизм як цінність і консолідуюча основа української політичної нації // Збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – 2016. – Вип. 4 (26).
6. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. – 2-ге вид., доп. – К.: Академвидав, 2014. – 456 с.

БІБЛІОТЕКА 2020: ДРУЖНЯ, СУЧАСНА, ТВОЯ

90-річчю ДНУЗТ присвячується

Історія науково-технічної бібліотеки (НТБ) невідривно пов'язана з історією нашого університету – славетного ДІТУ – від часів його створення, крізь роки становлення й лихоліття, відродження й розквіту, перебудови й економічних викликів аж до сьогоднішнього дня. Із початку роботи інституту у 30-х роках формувалась і бібліотека, отримавши до свого фонду колекції літератури від Дніпропетровського політехнікуму шляхів сполучення, Київської політехніки та особисто академіка Є. О. Патона. До 90-річчя Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна науково-технічна бібліотека підійшла як провідна бібліотека галузі, обладнана за сучасними технологіями, із потужним потенціалом та колективом висококласних фахівців.

Уже наприкінці ХХ ст. традиційні форми роботи бібліотеки почали відходити; натомість у бібліотечну практику увійшла комп'ютерна техніка, різноманітні аудіо- та відеозасоби привернення уваги читача. Створювався електронний каталог НТБ та електронна картотека періодичних видань, до фондів надходила не лише друкована література, а й записи книг, журналів, нормативної документації тощо на дискетах та дисках.

У ХХІ ст. розпочалася епоха інтернету. Читач набув нового статусу – користувача інформації. Інноваційна бібліотека нашого університету сформувала нову філософію, яка осмислює (враховуючи все більшу віртуалізацію спілкування з читачами) концепцію вільного доступу до інформації як системи розподілених інформаційних ресурсів на основі сучасних мережевих технологій.

У 2008 році було відкрито медіазал, створено тримовний сайт НТБ, який на сьогодні працює у форматі 24/7 та має зворотній зв'язок (<https://library.diit.edu.ua/uk>). Для забезпечення більш повного доступу до освітніх ресурсів університету, у тому числі до електронних каталогів та повнотекстових електронних матеріалів навчального, наукового та інформаційного призначення, а також віддалених інформаційних ресурсів функціонує віртуальний довідково-бібліографічний апарат (ВДБА), що надає доступ до джерел інформації, які знаходяться як в бібліотеці, так і за її межами. Бібліотекою організовано виробництво нових електронних документів, е-книг, е-журналів «Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна» (<http://stp.diit.edu.ua/>); «Антропологічні виміри філософських досліджень» (<http://ampr.diit.edu.ua/>) та ін.; оцифрування ретрофондів, створення відеофільмів, відеопрезентацій тощо.

Головним чинником успіху завжди виступають люди, тому в усі часи існування бібліотеки значна увага приділялась кадровому складу. У 2020 рр. НТБ – це згуртована команда однодумців, яка, поставивши за мету створення

інноваційної моделі університетської бібліотеки – «Бібліотека – інформаційний інтелект-центр», забезпечує створення можливостей рівного доступу користувачів до документів, інформації та знань із метою підвищення ефективності діяльності ДНУЗТ з підготовки високоінтелектуальних фахівців і проведення якісних наукових досліджень. Провідні спеціалісти НТБ беруть активну участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях, семінарах, засіданнях круглих столів і самі проводять практичні заняття для колег, підтримуючи впровадження новітніх технологій у навчальних закладах області та регіону.

Для нових співробітників організовано заняття з підвищення кваліфікації «Школи молодого бібліотекаря», проводяться атестації, практикуми, творчі конкурси та ін. Конкурси стимулюють діяльність бібліотек із формування інформаційної культури користувачів, виховання культури читання; налагодження успішних партнерських відносин із представниками місцевих громад, засобів масової інформації, бізнесу тощо. Наша бібліотека неодноразово брала участь у різноманітних конкурсах місцевого та всеукраїнського масштабу й отримувала значні здобутки: нагороди від Міністерства культури та Української бібліотечної асоціації «Краща бібліотека року – 2016»; «Кращий відеокліп на вірші Ліни Костенко» 2015 р. (<https://www.youtube.com/watch?v=iML3346GN8w>); перемога в обласному конкурсі «Кращий літературний образ» 2013 р. (<https://www.youtube.com/watch?v=VMU4tA8b760>); «Кращий проєкт громадського життя ДНУЗТ» та ін.

Із перших десятиліть ХХІ ст. традиційними стали науково-практичні конференції, здобувши з самого початку статус міжнародних. На сьогодні проведено вже 5 таких конференцій, які з кожним разом стають усе потужнішими як за географічним охопленням, так і за професійним рівнем учасників. Метою роботи таких конференцій є виявлення та відображення всіх аспектів еволюції університетських бібліотек, конкретизація теорії й практики бібліотечно-інформаційних послуг у перехідний період від епохи документальної комунікації та книжкової культури до епохи електронних комунікацій і мультимедійної культури. Тема конференції 2020 р. – «Відкрита наука, відкритий доступ та відкриті освітні ресурси: нові можливості для бібліотек» (http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library2020). У період зростання ролі дистанційної освіти особливо цінними є інновації й практики університетських бібліотек світу з цифрового інформаційного забезпечення та інформаційної підтримки студентів, учених, фахівців. Стратегічне партнерство, менеджмент та маркетинг, послуги з підтримки науки та освіти, питання авторського права й відкритого доступу, оцінювання наукових ресурсів (бібліометрія, наукометрія), академічної доброчесності та чимало інших напрямів роботи бібліотек вишів 8 країн світу обговорювалися в рамках V Міжнародної конференції.

Однією з цікавих сторінок роботи бібліотеки як соціокультурного центру є проведення виставок та презентацій книг. Такі заходи виходять за межі бібліотеки й навіть вишу, стають загальноміською подією. Так, на презентацію книги «Воїни добра і правди» зібрались викладачі, співробітники, курсанти ДНУЗТ, журналісти, воїни-ветерани АТО та родичі загиблих, переселенці, представники місцевих громад і навіть капелан (<https://library.diit.edu.ua/uk/article/293>). Також бібліотека провела презентацію книги віршів підполковника ЗСУ Володимира Тимчука «Вогнити! Вжити! Перемогти!» (<https://library.diit.edu.ua/uk/article/524>). Книги надійшли до фонду НТБ.

У 2018 р. проходила презентація книжок та мистецьких альбомів із колекції приват-професора ДНУЗТ Й. Г. Барбаса, які за заповітом мецената подаровано бібліотеці. На церемонії виступили колеги й учні Йосипа Гдалійовича (<https://library.diit.edu.ua/uk/article/401>); бібліотекарі створили відеопрезентацію про викладача (<https://www.slideshare.net/diitlib/ss-80521039/1>) та відеофільм із серії «Лекції професорів ДПТУ» (<http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/1200>).

Доброю традицією стало проведення разом із профспілками університету виставок декоративно-побутової творчості співробітників та студентів університету. Ось лише назви таких заходів: «На хвилях творчості», «Своїми руками ми творимо мрії», «Вся країна повита красою», «Легенди про квіти» (<https://library.diit.edu.ua/uk/article/579>) та ін., а враження відвідувачів передаємо з Книги відгуків: «Щира подяка працівникам бібліотеки ДНУЗТ від усього дружнього колективу 936 групи (2019/20 н. р.) за неймовірну експозицію, присвячену весні і жінкам, що осяжують наше життя, та за цікаву екскурсію. Це було незабутньо!»; «Знайти натхнення – це знайти себе, це практикувати сміливість і мужність відкривати себе заново, для себе самого і для інших. Зміни надають гостроти життю»; «Оце так: працюєш, працюєш і не знаєш, які творчі люди поряд із тобою. Знімаю капелюха перед вашими талантами. Бажаю творчого натхнення й нових ідей. Також хочу подякувати організаторам виставки»; «Дуже гарна виставка. Такі творчі жіночки працюють у ДПТі! Творчого натхнення, любі!»

Декілька слів хотілося б сказати про окремий вид творчості – студентську поезію. У нашому університеті навчається і працює талановита молодь! На їх вірші та за їх особистою участю бібліотека створила відеосюжети (<https://library.diit.edu.ua/uk/article/367>). Готується е-книга поезій «ДПТівські сонети-2», до якої увійшли кращі поезії студентів-учасників Міжнародного мовно-літературного конкурсу імені Тараса Шевченка.

Особливість сучасної мас-медійної діяльності бібліотеки – наявність зворотного зв'язку, можливість двостороннього (або більше) спілкування, зведення до мінімуму непорозумінь і до максимуму – позитивного ефекту від комунікації. І не важливо, у якому просторі (реальному чи віртуальному) відбувається спілкування. Головне – які знання, емоції, настрої отримують ко-

муніканти і чи вдалось бібліотеці створити таке комфортне середовище, спілкування в якому стимулювало б користувача до пізнання та творчості – наукової, технічної, літературної, мистецької.

Підготувала Н. І. Долматова, завідувачка відділу гуманітарної та економічної літератури НТБ

ШКІДЛИВИЙ ВПЛИВ ВЕЙПІНГУ НА ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У вихованні здорового способу життя студентської молоді важливою є актуалізація теми, що сьогодні відзначається зростаючою цікавістю, – вейпінг, а також необхідність висвітлення впливу вейпінгу на здоров'я людини. Здоров'я молоді є однією з найбільших цінностей, саме від нього залежить майбутнє України. На тему вейпінгу в інтернет-мережі є багато статей, відеоматеріалів, фотографій, рекомендацій, обговорень, що свідчить про її суспільне поширення. Але є багато суперечок, протилежних думок, автори яких не можуть дійти згоди щодо ряду питань: «Чи шкідливий вейпінг? Що шкідливіше: палити звичайні сигарети чи електронні? Чи справді вейп допомагає позбутися від тютюнової залежності? Чи вивчені вже наслідки вейпінгу?»

Стрімкий ріст популярності тютюнових виробів для електричного нагрівання (ТВЕН), е-сигарет, айкосів, гло, хітсів, смоків, стіків тощо не може зупинити ані відсутність точних наукових даних про безпечність їх застосування, ані спростування міфів про те, що завдяки електронним сигаретам легко кинути палити. Ледве не щодня з'являються нові продукти альтернативного споживання нікотину, нікотиновмісних речовин або інших ароматизованих хімічних сполук для паління або паріння (процес паління, коли замість диму виділяється пар, часто з різними присмаками). Серед них поширеними є:

ТВЕН – тютюнові вироби для електричного нагрівання, які виробляють нікотиновмісний аерозоль для вдихання користувачем через рот. Тонкі стінки, схожі на сигарети, підігрівають спеціальним електронним пристроєм;

айкос (англ. IQOS (I quit ordinary smoking) – я кидаю звичайне паління), **гло** – різновиди пристроїв для ТВЕН;

хітси (HEETS) – вироби, схожі на маленькі сигарети, які складаються зі щільно спресованого тютюну та фільтра і призначені для підігрівання у пристроях для ТВЕН;

електронна сигарета, або е-сигарета, вейп (англ. vapor – випаровувати) – пристрій, що має вигляд справжньої сигарети та повністю імітує процес куріння, доставляючи пару до легень. Складається з трьох частин: акумулятора, парогенератора й картриджа. Із рідини, що міститься в картриджі, під час підігрівання утворюється суспензія, яка імітує сигаретний дим, який вдихає курець. На відміну від традиційних сигарет, у цих пристроях немає тютюну,

але рідина в картриджі, крім нікотину, який виробляють із тютюнового листа, складається з пропіленгліколю, гліцерину та ароматизаторів – тютюну, метолу, кави, фруктів, солодоців чи алкоголю. Електронні сигарети можуть бути одноразовими або багаторазовими;

под-система (pod system) – це е-сигарета мініформату, яка має двоскладову систему: маленький картридж із рідиною для паління та акумулятор для нагрівання рідини;

смок (від англ. smoke – дим), **стік** (англ. stick – палиця, смичок) – різновиди под-систем, тонкі одно- або багаторазові е-сигарети.

Вейпінг – це процес використання електронної сигарети, суть якого полягає в тому, аби вдихати пару, яку продукує пристрій. Відповідно людину, яка вдихає пар (парить), називають вейпером, а сам процес – паренням.

За останні 5–8 років вейпінг став однією з найбільш популярних субкультур серед молоді. Мода на нього почалася зі США та Європи. Великі клубки пару, трюки з ними, смакова різноманітність рідин – усе це популяризує електронні сигарети. За даними ВООЗ, кількість вейперів зросла із 7 мільйонів у 2011 р. до 41 мільйона у 2018, і, згідно з прогнозами, у 2021 р. кількість користувачів електронних сигарет становитиме 55 мільйонів. Прибутки від продажу цих тютюнових виробів сягають сотень мільярдів доларів.

Західна мода дуже швидко дісталася й Україні, і зараз активно парять як дорослі, так і діти. Із кожним днем кількість молодих людей, що курять електронні сигарети, збільшується. Ще однією серйозною проблемою є те, що пристрасть до вейпінгу поширюється серед підлітків. Відповідно до звіту глобального опитування молоді щодо вживання тютюну за 2017 р., в Україні 40,3 % дітей пробували курити е-сигарети, а 18,4 % дітей у віці 13–15 років є курцями е-сигарет. Схожа ситуація спостерігається і за кордоном.

Хоча в Україні з 2006 р. заборонена реклама, просування та спонсорство тютюну, а також паління в громадських місцях, виробники тютюнових виробів пропонують нові продукти, зокрема електронні сигарети як менш шкідливу альтернативу традиційним сигаретам. І виробники, і продавці, і споживачі всіляко намагаються позиціонувати своє захоплення як щось нешкідливе, легке, гарне й навіть корисне. Однак це не що інше, як черговий маркетинговий хід, і якщо називати речі своїми іменами, то вейпінг – усе та ж стара й не дуже добра залежність від нікотину, загорнута в інноваційну упаковку.

Найбільш поширеним міфом щодо використання електронних сигарет є їх начебто нікотинозамісна терапія. Побутує думка, що якщо людина довгий час палила й вирішила нарешті кинути цю шкідливу звичку, то перехід на електронні сигарети цілком може допомогти їй у цьому. Однак дослідження не виявили значної переваги, і цей «міф» уже спростували лікарі й психологи. Із точки зору наркології, людина все одно продовжує споживати психоактивну речовину, що викликає залежність: електронні сигарети лише заміщають тютюн, але не позбавляють від звички. Вони викликають і підтримують нікотинову залежність не гірше, ніж тютюнові вироби, таким чином фактич-

но сприяють поширенню нікотинової залежності. Цікавим є таке спостереження лікарів-наркологів: якщо на куріння однієї звичайної сигарети людина витрачає в середньому 3–4 хвилини, то з електронною сигаретою багато людей практично не розлучаються і можуть палити її протягом 20–30 хвилин без перерви. Так люди отримують таку ж або навіть більшу дозу нікотину, ніж якби курили звичайні сигарети. До того ж доведено, що ті, хто курить електронні сигарети, роблять це частіше за тих, хто курить звичайні.

У проведеному в Росії опитуванні на запитання: «Як ви ставитеся до вейпінгу?» більшість респондентів (54 %) вказали, що ставляться до цього явища нейтрально. Вони вважають, що це особиста справа кожного, і на оточуючих людей вейпінг ніяк не впливає. 27 % опитаних вважають, що «парити» корисніше, ніж курити звичайні сигарети. Практично всі, хто відповів, що вейп – це добре й корисно, самі перейшли зі звичайних сигарет на електронні. Вони вважають це чудовою заміною і навіть не замислюються над тим, що вейпінг також шкідливий для здоров'я. Усього 19 % опитаних були проти вейпінгу. В основному негативно відгукнулися представники старшого покоління.

Безперечно, на сьогодні достеменно не вивчено вплив електронних сигарет на здоров'я людини. Зараз у міжнародному середовищі ведеться гостра дискусія між прихильниками та противниками електронних сигарет. Так, з одного боку, вони не виділяють смол, які можуть призвести до емфіземи та раку легень. Однак з іншого – ці сигарети ще недостатньо досліджені, тому невідомо, як вони в майбутньому вплинуть на здоров'я. Результати незалежних досліджень свідчать про те, що під час використання тютюнових виробів для нагрівання рівень деяких токсичних речовин, що виділяються, є в рази вищим, ніж у сигаретах.

Також заправки до електронних сигарет можуть містити грибки та бактерії. Інші дослідження свідчать, що вейпінг провокує вироблення запальних хімічних речовин у дихальних шляхах. Паління електронних сигарет може призводити до хронічного обструктивного захворювання легень. Також вейпінг може спричинити проблеми із серцем.

Більшість вейперів купує електронні сигарети через інтернет-мережу, і ніхто не може достеменно знати, скільки в картриджі нікотину. Деякі види електронних сигарет дозволяють самостійно змішувати розчин із різних інгредієнтів, що може призводити до неконтрольованої концентрації нікотину й ароматичних речовин. У результаті таких дій вміст нікотину в крові може бути у 20 разів вищим, ніж під час викурювання звичайної сигарети.

Деякі дослідження демонструють наявність токсичних металів (кадмій, нікель, свинець) і силікатів у парах пристрою. В електронних сигаретах для генерації аерозолу нікотиновий розчин стикається з нагрівальним елементом, котрий містить важкі метали (олово, нікель, мідь, свинець, хром). Учені Каліфорнійського університету виявили, що в аерозолі електронних сигарет містилося олово, нікель та інші важкі метали в концентрації, що у 100 разів перевищувала концентрацію металів у тютюновому димі сигарет однієї по-

пулярної марки. Наночастинки нікелю й хрому, швидше за все, потрапляли в аерозоль із нагрівального елемента. А вони здатні легко проникати в альвеоли легень та в артеріальну кров, створюючи локальний токсичний ефект.

Кожен змінний картридж для електронної сигарети зазвичай містить від 6 до 24 мг нікотину, але деякі з них можуть містити більше ніж 100 мг. Тому, наприклад, для дитини вагою 30 кг потрапляння в організм 24 мг нікотину загрожує розвитком гострого отруєння чи навіть летальними наслідками.

90 % рідин для вейпів, які продають в Україні, ніяк не сертифіковані і не перевірені на безпеку.

Попри те, що сьогодні ніхто не може достовірно дати реальну оцінку шкоді від вейпінгу (або її відсутності) для здоров'я людини, усе ж деякі факти є безперечними:

1) до чинників негативного впливу електронних сигарет належать: наявність у них бруду; шкідливість металу, із якого їх виготовлено; утворення шкідливих випаровувань від дії температури, до якої нагрівається спіраль; низька якість розчинів та ароматизаторів для паріння; відсутність сертифікації на виготовлення електронних сигарет тощо;

2) уживання електронних сигарет уповільнює заживлення ран; провокує порушення в роботі серцево-судинної системи; погіршує стан пацієнтів, які мають хронічні хвороби легень; не позбавляє від нікотинової залежності, а навпаки, викликає її.

Зараз у світі почалася боротьба не тільки з тютюнопалінням, а й з електронними сигаретами. У більшості цивілізованих країн протягом останніх років поступово вводять сертифікацію, обмеження, заборону на продаж або використання електронних сигарет і супутніх товарів. Однією з найбільш радикально налаштованих держав проти вейпінгу є США. Дослідженнями вчених США встановлено, що сигарети з яскраво вираженими смаками, наприклад, полуниці й шоколаду, є найбільш привабливими, тому Конгрес США прийняв рішення заборонити продаж сигарет із зазначеними смаками.

25 вересня 2020 р. гендиректор найбільшого американського виробника електронних сигарет Juul Labs Кевін Бернс пішов у відставку. Він звільнився на тлі інформації про масові захворювання серед курців електронних сигарет. У США зареєстровано вже 530 випадків захворювань легень, пов'язаних із вейпінгом, понад десять осіб померли. Америка – перша, але не остання країна, яка вирішила обмежити продаж електронних сигарет на основі рідин.

Продаж е-сигарет, що містять нікотин, заборонений уже в 13 країнах із 59, де ухвалено закони про врегулювання обігу й продажу цих пристроїв. Проте більшість із цих 13 країн повідомляють, що е-сигарети доступні для населення, імовірно, через незаконну торгівлю і продаж через інтернет-мережу. Так, повністю заборонили електронні сигарети та ТВЕН Таїланд, Ліван, Філіппіни, Індія, В'єтнам, Сінгапур на рівні закону. Такі заборони стосуються не тільки виробництва чи продажу цих виробів, а й навіть увезення їх туристами для особистого користування.

Станом на 2020 рік у більшості країн ЄС заборонено продаж е-сигарет неповнолітнім. Із 1 січня в Україні заборонено продавати електронні сигарети дітям, які не досягли 18 років, на рівні з традиційними тютюновими виробами (відповідний закон ВР ухвалила 2 грудня 2020 р.). А, наприклад, в Австрії та Франції заправні контейнери, які містять нікотин, класифікуються як лікарські засоби, а електронні сигарети для інгаляції нікотину – як медичні засоби. Їх продають лише за наявності ліцензії. Також у Великобританії електронні сигарети використовують у медичних цілях як спосіб кинути палити звичайні сигарети і продають тільки за рецептом лікаря. У Китаї, який є лідером виробничого вейп-ринку, заборонено продаж і зберігання нікотинової рідини.

Найважливіше, що потрібно усвідомити, – безпечного способу куріння не існує. На жаль, технології «heat-not-burn», або «нагрівання-не-горіння», стали дуже популярними у світі та в Україні зокрема. Проте всі дослідження, які доводять безпечність цього способу куріння, проводилися й фінансувалися компаніями з продажу тютюнових виробів. За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, тютюнові вироби для електричного нагрівання не є цілком безпечними, адже містять нікотин і викликають залежність.

Використана література:

1. Бровинська М. Коли вейпи почнуть забороняти в Україні. Що трапилося і чому це тільки початок історії // Новини від 02.10.2019. – Режим доступу: <https://ua-news.liga.net>.
2. Вейпінг: чи так безпечно, як популярно? // КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги № 2» СМР. – Режим доступу: <https://sc2pmsd.org.ua>.
3. Колесов Г. Паління електронних сигарет над законом // Центр демократії та верховенства права, 31 травня 2020 р. – Режим доступу: <https://cedem.org.ua>.
4. Маценко Л. М. До питання про шкідливий вплив вейпінгу на здоров'я сучасної молоді // Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. – Вип. 29–30. – Х.: СГ НТМ «Новий курс», 2019. – С. 20–24.
5. Хорощак К. В. Україні заборонили продаж електронних сигарет дітям до 18 років. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua>.

КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ДАТ

Лютий

2 лютого

- 120 років від дня народження Валер'яна Петровича Підмогильного (1901–1937), українського письменника, перекладача

9 лютого

- День безпечного інтернету

- 580 років від дня народження узбецького поета, просвітителя, державного діяча Алішера Навої (1441–1501)

11 лютого

- Міжнародний день жінок і дівчат у науці (встановлений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 2015 р.)

12 лютого

- 150 років від дня народження Леся Семеновича Мартовича (1871–1916), українського письменника

13 лютого

- Всесвітній день радіо (відзначається з 2011 р. щорічно з ініціативи ЮНЕСКО)

14 лютого

- День Святого Валентина
- Міжнародний день дарування книг

15 лютого

- Стрітєння Господа нашого Ісуса Христа
- День вшанування учасників бойових дій на території інших держав (відзначається в Україні згідно з Указом Президента № 180/2004 від 11 лютого 2004 р.)
- 115 років від дня народження татарського поета Муси Джаліля (Муси Мустафовича Залілова) (1906–1944)

17 лютого

- 115 років від дня народження російської дитячої поетеси Агнії Львівни Барто (1906–1981)

18 лютого

- 160 років від дня народження Софії Федорівни Русової (1856–1940), української громадської і культурно-освітньої діячки, педагогині

19 лютого

- День Державного герба України (1992)
- Міжнародний день захисту морських ссавців (інша назва День кита)

20 лютого

- Всесвітній день соціальної справедливості (відзначається щорічно відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН; в Україні відзначається згідно з Указом Президента України від 2011 р.)
- День Героїв Небесної Сотні (відзначається щорічно відповідно до Указу Президента України від 2015 р.)

21 лютого

- Міжнародний день рідної мови (проголошено на XXX сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО)
- 100 років від дня народження Володимира Кириловича Малика (Сиченка) (1921–1998), українського письменника

22 лютого

- 215 років від дня народження Левка Івановича Боровиковського (1806–1889), українського поета-байкаря, фольклориста, етнографа, філолога
- 70 років від дня народження В'ячеслава Григоровича Медвідя (1951), українського письменника, лауреата Шевченківської премії (2003)

24 лютого

- 235 років від дня народження Вільгельма Грімма (1786–1859), німецького філолога, збирача й видавця казок

25 лютого

- 180 років від дня народження П'єра Огюста Ренуара (1841–1919), французького живописця
- 150 років від дня народження Лесі Українки (Лариси Петрівни Косач-Квітки) (1871–1913), видатної української поетеси, громадської діячки

26 лютого

- День кримського спротиву російській окупації (відзначається щорічно відповідно до Постанови Верховної Ради України від 2016 р.)

27 лютого

- 190 років від дня народження Миколи Миколайовича Ге (1831–1894), російського живописця, що жив і працював в Україні

Березень

2 березня

- Преподобного Федора Печерського

3 березня

- Всесвітній день письменника (відзначається згідно з рішенням 48-го конгресу Міжнародного ПЕН-клубу, який відбувся 12–18 січня 1986 р.)
- 125 років від дня народження оперного співака, педагога, народного артиста СРСР Івана Сергійовича Паторжинського (1896–1960)

7 березня

- Всесвітній день дитячого телебачення і радіомовлення

8 березня

- Міжнародний день прав жінок і миру (відзначається щорічно згідно з рішенням Генеральної Асамблеї ООН від 1977 р.)
- Міжнародний жіночий день
- 260 років від дня народження Яна Потоцького (1761–1815), польського історика, автора численних праць з історії України

9 березня

- народився Тарас Григорович Шевченко (1814–1861), український поет, художник, мислитель
- 135 років від дня народження українського художника-ілюстратора Георгія Івановича Нарбути (1886–1920)

14 березня

- День преподобної мучениці Євдокії (свято Явдохи)

- День українського добровольця

17 березня

- 165 років від дня народження Михайла Олександровича Врубеля (1856–1910), українського й російського живописця

19 березня

- 90 років від дня народження Емми Андріївської (1931), української поетеси, письменниці, художниці (США)

20 березня

- Міжнародний день щастя (відзначається щорічно відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН від 2012 р.)

21 березня

- Всесвітній день поезії (відзначається щорічно згідно з резолюцією 30-ї сесії ЮНЕСКО)
- Всесвітній день людей із синдромом Дауна (відзначається щорічно відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН від 2012 р.)
- Міжнародний день боротьби за ліквідацію расової дискримінації (відзначається щорічно відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН від 1966 р.)
- Міжнародний день лісів (відзначається щорічно відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН від 2013 р.)

22 березня

- Всесвітній день водних ресурсів (проголошений Генеральною Асамблеєю ООН від 1992 р.)

22–28 березня

- Всеукраїнський тиждень дитячого читання

25 березня

- Міжнародний день солідарності з жертвами рабства та трансатлантичної работоргівлі (відзначається щорічно відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН від 2007 р.)
- День Служби безпеки України (відзначається щорічно відповідно до Указу Президента України від 2001 р.)

26 березня

- День Національної гвардії України (відзначається щорічно відповідно до Указу Президента України від 2015 р.)

27 березня

- Міжнародний день театру (відзначається щорічно з 1962 р. відповідно до рішення IX Конгресу Міжнародного інституту театру при ЮНЕСКО)
- 150 років від дня народження Генріха Манна (1871–1950), німецького письменника

30 березня

- День преподобного Олексія (Теплого Олексі)

- 275 років від дня народження Франсіско Хосе де Гойї (1746–1828), іспанського живописця і графіка

31 березня

- 425 років від дня народження Рене Декарта (1596–1650), французького філософа, фізика, математика

ЗГАДАЙМО ЦІ ДАТИ

2 лютого

Нескорений терором

(до 120-річчя від дня народження Валер'яна Підмогильного)

Трагічна доля митців 20–30-х рр. минулого століття продемонструвала всьому світові нескореність українського духу, самобутність багатой культури українського народу та невмирущість його геніїв. За десятилітній період «розстріляного відродження» українська культура зуміла компенсувати своє відставання та навіть на деякий час переважити вплив політики асиміляції з боку Росії. Попри майже столітню пам'ять про кожного учасника того періоду, ніхто не поверне їм непрожиті повністю життя. Як приклад, один із письменників на світанку тоталітаризму Валер'ян Підмогильний був розстріляний у віці 36 років. Він міг ще творити і творити... Але його вбив капітан Матвеев в урочищі Сандармох. Там у 30-х рр. за наказом НКВС розстріляли майже 10 тисяч осіб 58 національностей.

Народився наш славний земляк Валер'ян Підмогильний 2 лютого 1901 року в с. Чаплі під Катеринославом (нині околиця Дніпра) в селянській родині. Батько завідував маєтком місцевого поміщика, помер рано. «Так мало батьківських пестоців випало на мою долю», – писав митець. Односельці згадували переважно про матір письменника. Вона була звичайною селянкою, без освіти, працювала в економії графа Воронцова-Дашкова і вирізнялася надзвичайною природною інтелігентністю.

Із дитинства Валер'ян Підмогильний продемонстрував твердість свого характеру та світобачення. Крім того, рано проявив сильну тягу до навчання. Навчався спочатку в церковно-приходській школі. У 1910–1918 рр. навчався в 1-му Катеринославському реальному училищі. Мешканка с. Чаплі Ярушевська згадувала: «Валер'ян був надзвичайно здібним хлопцем. Було, послухає уважно урок і вже вдома не повторює. А натомість набере в учителів і знайомих стоси книг і просиджує над ними цілу ніч. Він дружив з моїм братом Степаном. Був тихий, сором'язливий. Любив ходити на сінокіс, на рибалку до Дніпра. І вже тоді мій брат хвалився, що Валер'ян пише вірші і оповідання».

Однак через матеріальну скруту майбутній письменник не завершив навчання в Катеринославському університеті. У 1920-1921 рр. вчителював у Павлограді та Катеринославі. У цей період важливу роль у творчому становленні Валер'яна Підмогильного відіграли літературознавець П. Єфремов, якому належить перша серйозна аналітична розвідка про творчість Підмогильного «Поет чарів ночі», та історик Д. Яворницький.

Друкуватися почав ще в шкільні роки під псевдонімом Лорд Лістер. До першої збірки під гучною назвою «Твори. Т. 1» увійшло 9 оповідань. Юний автор намагався осмислити проблему морального становлення молоді, психологічно тонко відтворити почуття й переживання своїх ровесників. Із перших його літературних творів дуже тонко та завуальовано проявлялося неприйняття сталінського режиму та радянської влади. Було це не лише у творах, а й у вчинках. Перебуваючи на Тижневі України в Москві, Валер'ян Підмогильний та інші українські письменники зустрілися зі Сталіним. Борис Антоненко-Давидович згадував, що коли наприкінці зустрічі Лазар Каганович закликав усіх заспівати вождю українську пісню, Підмогильний та він потай втекли із зали.

1921 р. переїхав до Києва, працював бібліографом Книжкової палати. У голодні 1921–1923 рр. залишив місто й викладав українську мову й політосвіту у Ворзельській трудовій школі. У його оповіданнях «Собака» (1920), «Проблема хліба» (1922), «Син» (1923) йдеться саме про голод 1921–1923 рр. в Україні. Підмогильний майстерно зобразив психіку голодної людини. 1923 р. повернувся до Києва й активно включився в літературно-мистецьке життя. Був членом щойно створеного «Аспису» (Асоціації письменників), з якого потім виокремилося літературне угруповання «Ланка» (1924–1926), яке з 1926 р. було перейменоване на «Марс» – «Майстерню революційного слова». Сюди входили талановиті письменники Борис Антоненко-Давидович, Григорій Косинка, Тодось Осьмачка, Євген Плужник, Дмитро Фальківський. Валер'ян Підмогильний брав участь у літературній дискусії 1925–1928 рр. Був редактором видавництва «Книгоспілка», співредактором журналу «Життя й революція». Друкувався в літературних збірниках і журналах «Січ», «Вир революції», «Життя й революція», «Жовтень», «Нова громада», «Нова Україна», «Універсальний журнал», газетах «Український пролетар», «Літературна газета». Автор літературознавчих статей та рецензій про творчість І. Нечуя-Левицького, М. Рильського та ін. Разом із Є. Плужником уклав словник «Фразеологія ділової мови» (1926, 1927). Після переїзду до Харкова працював у видавництвах «Рух» та «Література і мистецтво».

Митець усім своїм єством хотів завадити поширенню радянської влади в Україні. Його серце кралося від її несприйняття. Один із мешканців будинку «Слово» в Харкові, де проживав Валер'ян Підмогильний, згадував, що в період голоду письменник був одним з організаторів особливої їдальні для мешканців будинку.

А влітку 1933 р. письменник разом із Антоненком-Давидовичем, Борисом Тенетою та Іваном Багряним здійснив велосипедну подорож Центральною Україною, щоб на власні очі побачити страшну руку геноциду проти української нації – голодомор.

Коли Валер'ян Підмогильний зрозумів, що його творчість може бути припинена другою хвилею репресій в Україні, він вирішив виїхати на полярну північ Росії, де можна було б знайти якусь роботу. На жаль, не встиг. Його заарештували 8 грудня 1934 р. за приналежність до «групи письменників-націоналістів із терористичними настроями у ставленні до вождів партії». Це сталося невдовзі після вбивства радянського політичного діяча Сергія Кірова, що стало формальним поштовхом до масового терору населення, яке було, за іронічними словами письменника, «елементом нетрудовим і класово ворожим» для сталінської влади. Слідство сфабрикувало приналежність до організації Євгена Плужника, Миколи Куліша, Валер'яна Поліщука, Григорія Епіка, Миколи Любченка (Кость Котко) – загалом 18 людей. На допитах Підмогильний не визнавав себе винним.

Виїзною сесією Військової колегії Верховного Суду СРСР у березні 1935 року його засудили на десять років позбавлення волі. Ув'язнення відбував у Соловецькому таборі особливого призначення, продовжував писати.

3 листопада 1937 року, до 20-літнього ювілею Жовтневої революції, Підмогильному винесли вирок «розстріляти», щоб звільнити місце для нових жертв. Разом із письменником у той день в урочищі Сандармох біля м. Медвеж'єгорськ (нині місто Республіки Карелія, РФ) було знищено близько тисячі в'язнів, серед яких були Микола Зеров, Григорій Епик, Лесь Курбас, Микола Куліш.

За відсутністю складу злочину 14 грудня 1956 року Валер'ян Підмогильний був реабілітований.

У своїх творах письменник аналізує проблеми сенсу людського буття, особистої відповідальності та обов'язку, конфлікт між розумом і серцем, тілом і душею, раціональним та ірраціональним, добрим і лихим началами в людині тощо.

Особливе місце у творчій спадщині Валер'яна Підмогильного посідають переклади творів французької літератури та філософії, зокрема А. Франса, О. де Бальзака, Гі де Мопассана, Вольтера, Д. Дідро, П. Меріме, Г. Флобера, В. Гюго та ін. Був організатором, редактором і перекладачем багатотомних видань О. де Бальзака (15 т.), А. Франса (25 т.).

Українському суспільству ще належить осягнути національне й культурне значення літературної творчості Валер'яна Підмогильного. Його твори перекладені англійською, німецькою, польською, російською мовами.

Використана література:

1. 1901, народився Валер'ян Підмогильний // Український інститут національної пам'яті. – Режим доступу: <http://uinp.gov.ua>.

2. Слюсаренко А. Валер'ян Підмогильний: нескорений терором // Словопис: Українська – сучасно і своєчасно! – Режим доступу: <http://slovoypys.kubg.edu.ua>.

3. Луцій С. І. Підмогильний Валер'ян Петрович // Енциклопедія історії України. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Pidmohylnyj_V.

4. Підмогильний Валер'ян Петрович: життєвий та творчий шлях, біографічні статті // УкрЛіб: Бібліотека Української Літератури. – Режим доступу: ukrlib.com.ua.

18 лютого

Українська просвітниця й педагогиня (до 160-річчя від дня народження Софії Русової)

Софія Федорівна Русова (1856–1940) – українська громадська й культурно-освітня діячка, педагогиня. Вона – яскравий приклад того, як допомогти іншим, отримавши безліч благ від народження, як протистояти царському уряду, навчаючи нове покоління українців.

Народилася Софія Ліндфорс 18 лютого 1856 року в аристократичній родині в с. Олешня Городнянського повіту (нині Чіпкінський район) Чернігівської губернії. Батько – відставний офіцер, швед за походженням, мати – Ганна Жерве, французенка, високоосвічена й інтелігентна жінка.

Після смерті матері вихованням Софії займалася няня, проста українська селянка, завдяки їй Софія спілкувалася та гралася з українськими дітьми та спостерігала за важкою працею їхніх батьків. Родина Софії, незважаючи на аристократичне походження, усіляко підтримувала селянство: батько мав ліберальні погляди і здобув неабияку повагу в селян. Сестра Марія відкрила школу в селі Олешня для навчання селянських дітей. Початкову освіту Софія здобула вдома. У десять років вступила до третього класу найпрестижнішої в Києві Фундуклеївської жіночої гімназії.

У 1871 р. Софія у свої 15 років разом зі старшою сестрою відкрила в Києві перший україномовний дитячий садок, який відвідували діти М. Старицького. Саме письменник познайомив Софію та Марію зі Старою громадою та її діячами – М. Драгомановим, В. Антоновичем, П. Чубинським, П. Житецьким, Ф. Вовком, О. Русовим та ін. Сестри Ліндфорс дозволили використовувати приміщення дитячого садка у вечірні години для зібрань та репетицій п'єс українською мовою, що на той час було під заборонаю.

1874 року Софія Федорівна одружилася з Олександром Русовим. Громадянська позиція подружжя, підтримка української культури, прагнення звільнити Україну від авторитарного гніту, невпинна просвітницька діяльність

Софії, активна співпраця з місцевими громадами під час подорожей – усе це не міг оминати царський уряд. Тому з 1880 по 1905 роки Софію Федорівну заарештовували п'ять разів, що лише загартувало волю жінки та переконало у важливості того, чому вона присвятила життя. Після революції 1905 року Софія Русова працює в комісії, створеній Академією наук для визнання української мови, розробляє й читає курс лекцій з української літератури для слухачок Бестужівських курсів у Петербурзі, там же за її участю була видана збірка «Кобзар» Т. Г. Шевченка. У 1906 році видає «Український буквар», незважаючи на те, що таких підручників російська цензура зазвичай не пропускала.

У 1909 році Софія Федорівна працює викладачем педагогіки у Фребелівському жіночому інституті, який готував працівників дошкільних закладів, та викладає французьку мову в Комерційному інституті. Паралельно вивчає основні зарубіжні концепції реформування школи, працює над створенням концепції української національної системи освіти. Свої новаторські думки вона викладає в статтях для журналу «Світло», першого україномовного педагогічного часопису, співредактором якого була сама. Засади видання базувалися на педагогічних ідеях і поглядах відомих педагогів – П. Лесгафта, М. Пирогова, Л. Толстого, а також українських діячів культури – Т. Шевченка, Б. Грінченка, М. Драгоманова, П. Житецького, М. Коцюбинського, М. Сумцова та ін.

Основна ідея Софії Русової – створення національної системи освіти, функціонування школи й виховання у певній відповідності з особливостями й потребами своєї нації. З утворенням Української Народної Республіки вона входить до Центральної Ради й Секретаріату освіти, у якому очолила дошкільний і позашкільний відділи. Школи в Україні, на думку Русової, мають бути різними за методами й формами, але всі вони повинні бути національними за своєю сутністю, навчання має вестися рідною мовою, а учні мусять вчити не лише академічні науки, а й пізнавати країну, у якій проживають.

У 1917 році Русова виступила співзасновником Педагогічної академії для підготовки вчителів українознавства. Сама Софія Федорівна очолює українське відділення у Фребелівському жіночому інституті, який знаходився в Києві. Також читає лекції з педагогіки українською мовою, розробляє концепцію українського дитячого садка, яку виклала в праці «Дошкільне виховання». Вона була впевнена, що прагнення дитини до будь-якої діяльності – гри, праці чи творчості – є її найсильнішим життєвим прагненням, «і можна собі уявити, – писала вона з цього приводу, – який гріх брала на себе стара школа (на жаль, ще існуюча) 16 своїми методами пасивного навчання, нехтуючи всю дитячу рухливість та безпосередню творчість. Це й шкодило тим, що паралізувало живу, самостійну душу дитини, а також псувало характер, бо воля закладається й розвивається лише на ґрунті активності».

На запрошення І. Огієнка, ректора Кам'янець-Подільського університету, викладає в закладі педагогіку. Просвітниця входила до Міністерства освіти

Народної Республіки і за доби Центральної Ради, і Гетьманату, і Директорії. Вона брала активну участь у науково-педагогічному обґрунтуванні нової української школи та роз'ясненні суті українізації, активно займалася жіночим питанням. Останнє завжди хвилювало Софію Федорівну. Сама вона вважала роль жінки в загальнокультурному житті країни дуже важливою і після створення Української жіночої національної ради стала її головою.

Яскравий кар'єрний шлях Русової обірвався після остаточного приходу до влади більшовицького уряду. Педагогиня зневірилася в можливості національного відродження України. Переслідування з боку нової влади змушує її емігрувати до Чехословаччини. Там вона продовжує вести активну педагогічну й науково-видавничу діяльність: створює концепцію Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі та входить до ради Світового союзу жінок. Проте й найбухливіша енергія гасне – 1940 року у віці 84 роки Софія Русова помирає у Празі. Похована на Ольшанському цвинтарі.

Серед основних принципів педагогічної концепції Софії Русової – гуманізм, демократизм, народність, природовідповідність, культуровідповідність, особистісно орієнтований підхід, соціальна обумовленість виховання та загальнолюдські цінності. Просвітниця була переконана, що головною особливістю нового виховання є те, що воно базується на зусиллі самої дитини. Лише індивідуальний підхід і повага може виховати справжню особистість. Хіба не до цього ми зараз повертаємось, намагаючись реформувати нашу багато в чому ще радянську систему освіти? Софія Русова була собою й хотіла, щоб кожна особистість, незважаючи на вік, статки, соціальний статус, могла реалізуватися. «Хай кожна душа, кожна голівонька одрізняється в школі своєю фарбою, своєю формою», – кредо діячки. Поєднання раціонального мислення та надзвичайної любові до оточуючих – причина успіху та основа діяльності геніальної просвітниці.

Використана література:

1. Єременко О. Софія Русова: жінка, яка зламала систему й побудувала нову // СловОпис: Українська – сучасно і своєчасно! – Режим доступу: <http://slovopys.kubg.edu.ua>.
2. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. С. Ф. Русова про національну систему освіти та виховання // Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, КОО, 2003. – 450 с.
3. Дацюк Г. Раз добром нагрите серце...: до дня народження Софії Русової // День. – 2014. – 17 лютого. – Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/raz-dobrom-nagrite-sercze.html>.
4. Коваленко Є. І. Життя, віддане Україні! // Софія Русова – педагог, державний діяч, просвітитель: до 155-річчя від дня народження: бібліогр. покажч. / упоряд.: А. М. Доркену, Т. В. Лога; наук. ред.: П. І. Рогова, А. М. Доркену. – К., 2010. – С. 11–17.

**Корифей української графічної школи
(до 135-річчя від дня народження Георгія Нарбута)**

Творчість Георгія Нарбута – це яскрава сторінка в українському мистецтві. Його цілком справедливо називали одним із найвизначніших графіків сучасності. Разом із Василем Кричевським, Тимофієм і Михайлом Бойчуками, Іваном Падалкою, Василем Седлярем, Оленою Кульчицькою, Антоном Середою, Олексою Новаківським, Петром Холодним та іншими майстрами Г. Нарбут започаткував стильові ознаки українського мистецтва 20–30-х років ХХ ст. у графіці.

Справжня технічна майстерність, легкість, яка полягає в подоланні грубого матеріалу, та гумор – риси, що характеризують Г. І. Нарбута як талановитого майстра своєї справи з виразно окресленим національним характером. «А Нарбут бувало візьме клаптик будь-якого паперу, заржавіле перо, яким писати не можна, – і за кілька хвилин покаже, усміхаючись, такий тонкий, довершений, овіяний справжнім гумором рисунок, що всі тільки дивом здивуються...» В історії української книжної графіки він посідає одне з головних місць.

Народився Георгій Іванович Нарбут 9 березня 1886 року на хуторі Нарбутівка поблизу Глухова (нині – с. Червоне Глухівського р-ну Сумської обл.). Батьки майбутнього художника були далекі від мистецтва. Батько, Іван Якович, належав до старовинного, однак зовсім зубожілого литовського дворянського роду. Він був людиною освіченою: закінчив фізико-математичний факультет Київського університету, але не працював за фахом, а займав другорядну адміністративну посаду і ледве зводив кінці з кінцями. Мати художника, Неоніла Миколаївна, була дочкою священника, вона рано осиротіла та вийшла заміж, будучи зовсім молодою. У родині Нарбутів було семеро дітей: п'ятеро синів і дві дочки.

Змалку майбутній художник пройнявся любов'ю до рідної природи. Оздоблені простими та виразними орнаментами побутові речі надихали його на власну творчість. Не маючи ні олівця, ні фарб, лише за допомогою ножиць синій папір, у який зазвичай загортали цукор, легко перетворювався в Георгієвих руках на витинанки. Така своєрідна галузь мистецтва з давніх-давен була улюбленою та розповсюдженою справою по українських селах.

Першим педагогом Нарбута був неосвічений дяк із сусіднього села, який не був спроможним підготувати хлопця до вступу в навчальний заклад. 1896 року батько віддає десятирічного Георгія й молодшого сина Володимира до Глухівської гімназії. Спочатку Г. Нарбут навчався погано: у першому та другому класі залишався по два роки. Навіть із малювання він не мав гарних

оцінок, оскільки його фантазія не підкорялася вимогам учителя. Зате протягом перебування в гімназії майбутній художник багато малював і без пильного нагляду викладачів. Його дуже зацікавила під час проходження курсу старослов'янська мова, і Г. Нарбут, знайшовши зразок шрифту в «Остромировому Євангелії», почав учитися писати стародавнім шрифтом від руки. Спочатку переписав «Повчання Володимира Мономаха дітям», а потім «Євангеліє від Матвія», «Пісню про Роланда» (готичним шрифтом з орнаментованими заголовними літерами). Саме такими були його перші спроби в графіці. Пізніше на основі старовинних шрифтів, що зустрічались у староукраїнських літописах і стародруках, митець створив новий український шрифт, який сучасники назвали «нарбутівським».

Будь-яка справа, якщо її можна було пов'язати з графікою, ставала цікавою для Г. Нарбута. Сама природа дала йому все необхідне, щоб стати графіком-віртуозом: руки – міцні, чутливі, рухливі (міг він малювати як правицею, так і лівицею), феноменальну зорову пам'ять (складний орнамент, який бачив одного разу, міг безпомилково відтворити через кілька років), рідкісну працездатність, спокійну вдачу й дисциплінованість у праці. Так, коли вчитель німецької мови задав вивчити слова, Георгій виявив несподівану дбайливість: переписав ці слова стильним готичним шрифтом, прикрасив віньєтками. У 1903 році він уже добре володів графічною технікою та мав відчуття стилю. Про це свідчить один із ранніх малюнків, що зберігся, до «Пісні про Роланда», який виконано пером упевненими контурами, площинно розфарбовано аквареллю на зразок середньовічної мініатюри.

Роботи Нарбута гімназійного часу двічі експонувалися на глухівських виставках, деякі з них купували місцеві меценати. 1904 року графічні роботи Григорія Івановича виставлялися на повітовій сільськогосподарській виставці та були відзначені заохочувальною премією. У 1906 році в Глухові, напередодні закінчення гімназії, із ще гучнішим успіхом відбулася виставка, влаштована гуртком любителів мистецтва, де він продемонстрував чималу кількість малюнків до казок «Війна грибів», «Горшення», «Снігуронька», «Кашей Безсмертний». Один зі своїх малюнків – «Герб міста Москви» – він надсилає до петербурзького видавництва, і там його друкують.

Потім Георгій із братом Володимиром вступає до Петербурзького університету на факультет східних мов, але незабаром під впливом Володимира, що захопився літературою, брати перевелися на історико-філологічний факультет. Тут його вабило не стільки навчання, скільки творчість навколо журналу «Мир искусства», а передусім – І. Білібін. В університеті Г. Нарбут відкриває художній гурток, який за запрошенням відвідували такі відомі художники, як О. Бенуа, І. Білібін, Є. Лансере.

І. Білібін одразу помітив мистецьке обдарування хлопця, пропонує йому кімнату у своєму помешканні, оскільки на той час Георгій мав тяжке матеріальне становище, допомагає одержати перші замовлення, умовивши видавців надрукувати виконані ще в Глухові ілюстрації до казок «Горшення» та «Сні-

гуронька». Іван Білібін, перевантажений графічною роботою, охоче сам поступився своєму учневі деякою частиною замовлень, у більшості – оформленням обкладинок. Завдяки сприянню О. Бенуа Г. Нарбут отримав роботу ілюстратора у видавництвах М. О. Вольфа та «Шиповника».

Книги, виконані в Петербурзі, демонструють особливий вплив технічних засобів і стилю І. Білібіна на майстерність художника, та потім, крок за кроком, усе більше проявляють оригінальність. Захоплюючись то одним, то іншим митцем, він ніколи не втрачав свого творчого обличчя, тому що він не просто копіював твори своїх попередників, а завжди намагався усвідомити їх творчий метод, виходячи з власного завдання.

У період 1906–1909 рр. Г. Нарбут займався оформленням таких книг, як «Журавель та Чапля» (1906, 1907), «Ведмідь» (1906, 1907), «Как грибы воевали» (1909), «Теремок. Мизгирь» (1909), «Деревянный орел» (1909). Саме ці роботи стали пошуком власного стилю і відходом від білібінського.

Наприкінці 1907 року Георгій Нарбут почав відвідувати приватну студію Е. Зайцевої, учениці І. Рєпіна та П. Чистякова, де викладали М. Добужинський та Л. Бакст. М. Добужинський, який сам із дитинства займався графікою, розумів прагнення молодого художника, радив разом з І. Білібіним у 1909 році Г. Нарбуту їхати в Мюнхен у студію Ф. Холлоші для подальшого вдосконалення. У Німеччині в цей час мистецтво графіки досягло певного розквіту. У галузі книжкового оформлення там працювало багато художників, видавалося чимало художніх журналів. На високому рівні знаходилася друкарська справа. Мюнхен тоді був одним із центрів художнього життя Європи. Тут Г. Нарбут познайомився з видатним німецьким графіком Юліусом Діцем. Він відвідував музеї, де побачив оригінальні роботи Альбрехта Дюрера – класика світової графіки. Тут його все більше захоплюють стиль ампір, геральдика та українська старовина, що пізніше проявилися в художніх особливостях, формуванні власних поглядів на творчий метод у графіці. До білібінського стилю він уже не повернеться.

У Мюнхені Георгій працював над ілюстраціями до дитячих книжок для І. Кнебеля: «Як миші kota ховали», «Танцой Матвій, не шкодуй личаків» (1910), завдяки яким здобув популярність. 1911 року він реалізував свій задум – серію книг, дійовими особами яких були іграшки – під однойменною назвою «Іграшки». У цьому ж році працював над ілюстраціями до байок І. Крилова. Перша книжка «Три байки Крилова» була створена та побачила світ майже одночасно з «Іграшками». Паралельно Нарбут працює над оформленням казки Г. Х. Андерсена «Соловей» (1912). Обкладинка «Солов'я», мабуть, одна з кращих робіт художника. У 1912 році вийшли ще дві книжки байок – «Крилов. Байки» і «1812 в байках Крилова» – що остаточно зміцнили репутацію Нарбута як великого майстра з тонким смаком і власною манерою.

Справжній «переворот» у свідомості митця зробила виставка «Ломоносов і елизаветинські часи», яку влаштувала Імператорська Академія наук у Петербурзі 1912 р. Нарбутові запропонували виконати настінні розписи до зали

«Малоросія». Він завжди цікавився українською культурою та знав про неї багато, але – переважно з книжок. А тут, на виставці, уперше побачив розмаїття стародруків і рукописних книг, архівні документи, шедеври українського золотарства та срібні вироби, фото архітектурних шедеврів, зображення запорожців на старовинних портретах, печатках, чарках, порохівницях.

Продуктивність роботи Г. Нарбута зростала з року в рік. У 1912 році вийшло у світ 16 видань із його прикрасами й ілюстраціями, у 1913-му – 17, у 1914-му – 13. У 1915 році чернігівське дворянство доручило Г. Нарбуту оформлення книги В. Л. Модзалевського «Товстолес. Нарис історії роду». С. М. Троїцький у 1913 році засновує журнал «Гербовед». Незабаром Г. Нарбут увійшов до складу редакції журналу й працював над підготовкою й підбором гербів. У наступні роки жодна справа, пов'язана з гербами й емблемами, не обходилася без його участі. Художник мав почуття стилю, глибоке знання складних і своєрідних деталей української геральдики XVII–XVIII ст.

У 1913–1914 роках Г. Нарбут перебував на рідному хуторі. Тут він працював із великим завзяттям, не тільки для заробітку, а й «для душі». Його розвагою було виконувати силуетні портрети. Він робив начерк олівцем, іноді просто обводив тінь від моделі, потім доопрацьовував обрис, шукаючи найбільшої виразності, далі зафарбовував його тушшю, нарешті зменшував зображення до бажаного розміру за допомогою спеціального пристрою – так званого пантографа. Цією технікою він у Петербурзі виконував портрети своїх друзів (зокрема графіків Замирайла, Чемберса, мистецтвознавця Тройницького), академіків Дмитра Багалія, Вадима Модзалевського, мистецтвознавців Степана Таранушенка та Данила Щербаківського, автопортрети, сімейний силует, де зображені сам художник із дружиною та дітьми.

Захоплено та з любов'ю Г. Нарбут працював над ілюстраціями до книг на українську тематику, які видавали в Петербурзі. Це книги Г. Лукомського «Давня архітектура Галичини» (1915) та «Старовинні садиби Харківської губернії» (1916), обкладинка й малюнки до «Малоросійського гербовника» (1914–1916). У 1915 році він ілюстрував книгу «Герби гетьманів Малоросії» В. Лукомського та В. Модзалевського, видану в 50 примірниках. У Петербурзі Георгій Нарбут разом із Миколою Реріхом, Іваном Білібіним, Олександром Бенуа, Костянтином Петровим-Водкіним, Федором Шаляпіним створили об'єднання, яке поставило за мету охорону пам'яток мистецтва. Після подій 1917 року Г. Нарбута відрядили до Києва – описувати та впорядковувати мистецькі пам'ятки Маріїнського палацу.

У Києві митець поринув в українське життя. Тут на повен голос зазвучала правдива назва Нарбутової Батьківщини – Україна. Малоросія відходила в минуле, й українська мова поволі, але впевнено набувала рівних прав із мовами сусідніх країн. Ще в Петербурзі 1917 року Г. Нарбут розпочав працю над «Українською абеткою», створивши 15 аркушів з оригінально зображеними літерами та ілюстраціями.

У Києві вже 1919 року художник продовжив роботу над абеткою, точніше, почав її переосмислювати по-новому – виразніше, веселіше, повнокровніше. Уважав «Абетку» своїм найкращим, найулюбленішим творінням. Проте до смерті встиг зробити лише три аркуші нової книги. У малюнках до абетки виявилися властиві натурі художника поєднання фантастики, поетичності та гумору. Г. Нарбут демонструє велику, рідкісну різноманітність прийомів, що дали змогу в чорно-білих графічних аркушах утілити незліченну кількість персонажів, передати зачарування українською природою. Цю роботу було визнано справжнім шедевром.

Із перших днів становлення державності художник брав участь у створенні грошових знаків, марок, державного герба та печатки України. Ще влітку 1917 року М. Грушевський оголосив конкурс на кращі ескізи українських паперових грошей, який виграв Г. Нарбут. Оформляючи купюру, він застосовував вишукані орнаменти в дусі українського бароко XVII–XVIII ст., декоративні шрифти та зображення тризуба – знака князя Володимира. Малюнки Г. Нарбута для поштових марок і грошових знаків були дуже високо оцінені за рубезем як шедеври мистецтва. Загалом за роки УНР, Гетьманату та Директорії в обіг було випущено 24 види грошових знаків: карбованців, гривень та шагів; 12 із них друкувались за проектами Г. Нарбута. Саме на українських 100 карбованцях, за 52 дні до офіційного прийняття тризуба як Державного Герба України, з'явився знак князівської пори, що відразу запам'ятався українським патріотам, оскільки виступив символом нашої державності, яка бере початок з часів Київської Русі. На замовлення Центральної Ради Георгій Нарбут у 1918 році виконав зображення герба Української Народної Республіки, де на блакитному восьмикутнику – постать козака в обрамленні орнаменту з тризубом угорі. Створив проект державної печатки за зразком давньоукраїнської, гетьманської – із зображенням козака з рушницею, проектував печатку Державного секретарства.

Георгій Нарбут був людиною надзвичайно товариською й гостинною, любив працювати в оточенні друзів і дітей, щоб довкола нього не вгасав гамір і сміх, він мав тонкий гумор і веселу вдачу. У його п'ятикімнатній квартирі частенько збиралася творча еліта Києва: художники, історики, видавці, актори. Бували там поети – П. Тичина, М. Семенко, В. Маяковський, поет, перекладач і літературний критик М. Зеров, режисер Лесь Курбас, літературознавець С. Єфремов, мистецтвознавець Д. Щербаківський.

5 грудня 1917 року було відкрито Українську академію мистецтв у Києві, не лише навчальний заклад, а й центр науково-дослідної праці з вивчення українського національного мистецтва. Першим ректором став Федір Кричевський, що закінчив Петербурзьку академію мистецтв, професорами – Олександр Мурашко, Василь Кричевський, Микола Бурачек, Михайло Бойчук. Георгій Нарбут очолив в академії майстерню графіки. Його учнями й послідовниками стали Л. Лозовський, П. Ковжун, Р. Лісовський, А. Серeda, М. Кірнарський.

Роки були надзвичайно складні – упродовж місяця влада в Києві могла змінюватися по кілька разів. У 1919 році Федір Кричевський переїхав на Полтавщину, і ректором Академії мистецтв став Г. Нарбут. До того ж він виступав іще й у ролі адміністратора, завгоспа та бухгалтера. Коли в навчального закладу відібрали приміщення, професор збирав студентів у себе вдома.

В останні роки життя Г. Нарбут багато зусиль віддавав громадській діяльності. Був начальником відділу мистецтв при Наркомі УСРР, головою секції художньої промисловості відділу мистецтв Народного комісаріату освіти, головою комісії з організації музею на основі зібрання Богдана та Варвари Ханенків, членом правління міської профспілки художників.

У 1919–1920-ті роки Г. Нарбут продовжував ілюструвати журнали, зокрема «Мистецтво», що видавався стараннями поета Михайля Семенка та художника Анатолія Петрицького. Останнім задумом митця стало ілюстрування «Енеїди» Івана Котляревського. Це своєрідна героїко-епічна живописна поема, до якої він устиг виконати лише одну ілюстрацію із запланованих дванадцяти.

1920 року перед Г. Нарбутом відкрилися захоплюючі перспективи: Академії відведено чудове приміщення на Хрещатику, графічному факультетові надані друкарські станки, відроджувалась видавнича справа. Митець переживає високе піднесення. Мабуть, найвище у своєму житті, але – останнє. Двома роками раніше Георгій Іванович захворів на тиф, після чого постійно нездужав. Він наполегливо працює, прагне подолати хворобу, але з березня 1920 року змушений лягти до лікарні. Стан здоров'я художника різко гіршав. 23 травня 1920 року великого майстра не стало. Похований на Новобайковому цвинтарі біля могили Марії Заньковецької.

Творчість Георгія Івановича, який прожив коротке, але яскраве життя, стоїть в одному ряду з творчістю тих митців, що в час національного відродження 20-х років розбудовували українську культуру. Його твори експонувалися на міжнародних виставках у Римі й Лейпцигу, Брюсселі й Празі, Берліні й Петербурзі. Нарбут став для багатьох поколінь українських графіків орієнтиром і духовним наставником у виробленні свого стилю. Пішов за ним мистецькими стежками і син, Данило Георгійович.

Використана література:

1. Дмитрієнко М. Ф., Ясь О. В. Нарбут Георгій (Юрій) Іванович // Енциклопедія історії України. Т. 7: Мі–О / редкол.: В. А. Смолій(голова) та ін.; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Вид-во «Наук. думка», 2010. – Режим доступу: http://www.histori.org.ua/?termin=Narbut_H.

2. Ревенко Д. В. Георгій Іванович Нарбут (1886–1920) – природжений митець книги: до 130-річчя від дня народження. – Режим доступу: <http://fs.onu.edu.ua>Narbut1.pdf>.

19 березня

Небайдужа українка Емма Андрієвська (до 90-річчя від дня народження)

Андрієвська Емма Іванівна – українська письменниця, поетеса та художниця діаспори, що працює у стилі сюрреалізму та герметизму. «Мета мого життя – якомога повніше відтворити ту дійсність, яка навколо мене. Її всі бачать, тільки чомусь не помічають...» – зазначає вона.

Народилася Емма Іванівна Андрієвська 19 березня 1931 року у місті Сталіно (нині Донецьк). Батько письменниці був хіміком-винахідником, мати працювала вчителькою біології. Хворобливість дитини змусила родину у 1937 році переїхати спочатку до Вишгорода, а згодом до Києва.

Початок війни застав Андрієвських у Києві. Тоді ж загинув батько письменниці – його було безпідставно розстріляно радянською владою. У 1943 році діти з матір'ю виїхали на Захід. Родина жила в англійській окупаційній зоні Берліна. Живучи в Німеччині, дівчина відмовилась навчатися в жіночій гімназії, і її, попри правила, прийняли до чоловічої.

Наприкінці 1949 року, під час блокади Берліна, родина переїхала спочатку до табору переміщених осіб у Міттенвальді, а потім до Мюнхена. Пропрацювавши фрілансером на радіо «Свобода» з 1959 по 1963 рр., Емма Андрієвська лишалася штатним працівником радіо до 1995 року. За цей час вона працювала диктором, сценаристом, режисером і редактором українського відділення радіо «Свобода».

У 1957 році мисткиня закінчила Український вільний університет за спеціальностями філософія та філологія, захистивши магістерську роботу на тему «Причинки до засадничих питань з новітньої української метрики». Того ж року письменниця з усією родиною переїхала до Нью-Йорка, де працювала у Norcross Greeting Card Company, перевіряючи дизайн вітальних листівок. У Нью-Йорку Емма Андрієвська також працювала бібліотекаркою в медичній бібліотеці разом з Мирославом Лабунькою – майбутнім ректором Українського вільного університету.

1959 року Андрієвська вийшла заміж за літературного критика, есеїста та письменника Івана Кошелівця, із яким прожила все життя аж до смерті чоловіка. Після одруження подружжя повернулося до Мюнхена. Письменниця знала багатьох відомих митців та письменників – вихідців з України.

До кола знайомих Андрієвської належали скульптори Михайло Черешньовський та Григор Крук, художники Марія Дольницька та Яків Гніздовський, а також поети Михайло Орест, Олег Зуєвський та Василь Барка. У 1992 р. авторка вперше після довгого часу побувала в Україні.

Після 2000 р. Андіївська декілька разів відвідала Донеччину. Там вона мала виставку картин у Донецькому художньому музеї, презентацію та зустріч із земляками в конференційній залі художнього музею, відвідувала Український культурологічний центр м. Донецьк.

Нині письменниця живе в Мюнхені, де активно працює над своїми творами, іноді по вісімнадцять годин на добу. Наша землячка знана в західному світі і як художниця.

Вона належить до найвідоміших поетів української діаспори. Літературна діяльність Емма Андіївська зростала в російськомовному середовищі, проте ще в дитячому віці вона усвідомила власну українську ідентичність й прийняла українську мову, яку вперше почула у Вишгороді у віці шести років. Відтоді письменниця вирішила писати лише українською, яку вона сприймала як мову пригноблених. Завданням для себе авторка визначила «створити українську державу в слові».

Емму Андіївську нерідко пов'язують з угрупованням українських письменників Нью-Йоркської групи. Проте сама авторка свою належність до цієї групи заперечує, оскільки почала публікуватися раніше, ніж інші члени групи. Літературний доробок Андіївської продовжує цікавити українські літературні та наукові кола. Зокрема, за ініціативи Марка Роберта Стеха, українським часописом «Кур'єр Кривбасу» 2004 рік був оголошений роком Емми Андіївської. Таким чином, усі номери журналу за 2004 рік та три номери за 2005 рік були присвячені аналізу творчості та публікаціям творів авторки.

Незвичайним був її дебют на початку 50-х років, коли з'явилася перша збірка віршів. Тогочасні критики поставили поетесу на рівень раннього Тичини й французького поета Артюра Рембо, відзначили єдність поетичного стилю з малярськими роботами, якими вона ілюструє свої книги.

Емма Андіївська є авторкою трьох романів. Перший – філософський роман «Герострати» (1950–1952 рр.) – авторка почала писати у віці дев'ятнадцяти років. Другий роман під назвою «Роман про добру людину» був написаний у 1964–1968 рр. Третій – «Роман про людське призначення» – авторка писала протягом десяти років із 1970 по 1980 рр.

В останніх двох романах знайшла вираження тема України та українського народу. Обидва твори мають епічний характер та зображують українців, які опинилися в еміграції у світовому контексті. Дія обох філософських романів із фантастичним сюжетом розвивається в різних кутках світу, де перебували українські емігранти, а також у таборах для переміщених осіб. Романи є жорстко антиімперськими й містять різке засудження утисків українців.

Емма Андіївська є також авторкою короткої прози – збірок оповідань «Подорож» (1955), «Тигри» (1962), «Проблема голови» (2000), збірки «Казки Емми Андіївської» (2000) та твору «Джалапіта» (1962).

Поетична, прозова та художня творчість Емми Андіївської тематично пов'язані. Деякі мотиви повторюються в багатьох творах. В авторки відсутні типові народницькі мотиви патріотизму та життя селянства. Часто героями

творів є митці, науковці та винахідники. Дещо з короткої прози письменниці було перекладено англійською та французькою мовами, твір «Джалапіта» – російською та англійською мовами, а сто сонетів авторки – гебрейською мовою. Декілька віршів поетеси ввійшли до збірки віршів сучасних українських поетів німецькою та польською мовами. Кілька творів авторки були перекладені на есперанто.

Як художниця-авангардистка, Емма Андієвська створила понад 9 000 картин, хоч ніколи й не отримувала формальної мистецької освіти. Було випущено десять каталогів її картин різних періодів творчості.

Ранні роботи малярки були виконані аквареллю, а пізніші – здебільшого акриловими та олійними фарбами. Майстриня використовує передовсім акрил через свою швидку техніку малювання.

Специфічним художнім прийомом Андієвської є повторне накладання фарби на полотна – до двадцяти п'яти разів. Таким чином вона створює стереоскопічний ефект рухомих фарб, помітний, коли дивитися на картини під різними кутами зору. Публічний дебют Андієвської як художниці відбувся у 1956 році на виставці в Мюнхені, проведеній на радіо «Свобода» на Обервізенфельді.

Наступні виставки відбулися у США, Канаді, Франції, Німеччині, Австралії, Бразилії, Ізраїлі, Італії, Іспанії, Саудівській Аравії та Швейцарії. Із 1992 року виставки малярки відбуваються і в Україні. Чимало її творів є експонатами різних музеїв світу та мистецьких колекцій приватних осіб. Як і в літературній творчості, у картинах Андієвської присутній тонкий гумор. «Мої картини сповнені тоненького гумору, адже на них усе таке, яким не мало б бути. Вони сповнені добра, я творю їх лише заради добра, тільки добра».

Малярка наголошує на зв'язку своєї літературної творчості з образотворчою, протягом двадцяти років вона сама ілюструє власні поетичні збірки. Прикладом поєднання поезії та малярства є альбом Андієвської «Мова сну = сегменти». Це збірка абстрактних картин із написами-віршами, які асоціативно пов'язані із зображеннями.

Творчість Емми Андієвської відзначена такими нагородами: 1984 – лауреат літературної премії Фондації Тетяни та Омеляна Антоновичів за «Роман про людське призначення»; 2002 – кавалер Ордена «За інтелектуальну відвагу» незалежного культурологічного часопису «І»; 2003 – міжнародна літературна премія «Тріумф»; 2009 – премія «Глодоський скарб»; 2011 – «Золота грамота» Донецького товариства української мови імені Т. Г. Шевченка.

Використана література:

1. Бойчук Б., Рубчак Б. Емма Андієвська // Кур'єр Кривбасу. – 2004. – № 174. – С. 10–34.
2. Драч І. Ф. Андієвська Емма // Українська літературна енциклопедія. – Т. 1. – К., 1988. – С. 62.

3. Лисенко Т. Океанічний лабіринт, або феномен Емми Андіївської // Су-часність. – 2003. – № 1. – С. 142–147.

4. Тарнашинська Л. Тисяча й одна загадка Емми Андіївської: до 85-річчя від дня народження української письменниці, поетеси та художниці, що працює у стилі сюрреалізму та герметизму // Українська літературна газета. – 2016. – 23 квіт. (№ 8). – С. 14–15.

ПЛАН ЗАХОДІВ НА II СЕМЕСТР 2020–2021 н. р.

План роботи первинної профспілкової організації студентів на II семестр 2020–2021 н. р.

№ з/п	Заходи	Час проведення	Відповідальні
1	Розповсюдження місячних студентських проїзних квитків для проїзду в міському громадському транспорті	Щомісячно	Звяга М. Ю. Бобовнікова К. А.
2	Організація та керівництво роботою студентських рад у гуртожитках	Протягом семестру	Голови студентських рад гуртожитків
3	Здійснення поточного контролю за роботою профспілкових бюро факультетів	Протягом семестру	Звяга М. Ю.
4	Профорієнтаційна робота з абітурієнтами. Допомога у проведенні Днів відкритих дверей	Протягом семестру	Звяга М. Ю.
5	Участь у проведенні свята 8 Березня	Березень	Звяга М. Ю. Студрада
6	Участь у проведенні фестивалю-конкурсу художньої самодіяльності «Студентська весна 2021»	Квітень	Звяга М. Ю. Голови профбюро факультетів
7	Організація циклу лекцій (у ZOOM) щодо стану навколишнього природного середовища (до Дня Чорнобильської трагедії)	Квітень	Звяга М. Ю. Голови профбюро факультетів
8	Організація циклу лекцій(у ZOOM) щодо протидії шкідливим звичкам та пропаганди здорового способу життя	Квітень	Звяга М. Ю. Голови профбюро факультетів
9	Участь у проведенні міжфакультетських змагань з міні-футболу «Кубок ректора 2021»	Травень	Звяга М. Ю. Голови профбюро факультетів
10	Організація поздоровлення до Дня науки	Травень	Звяга М. Ю. Голови профбюро факультетів
11	Організація поздоровлення ветеранів до Дня Перемоги	Травень	Звяга М. Ю. Голови профбюро факультетів

12	Організація поздоровлення студентських сімей до Дня сім'ї	Травень	Звяга М. Ю. Бобовнікова К. А. Голови профбюро факультетів
13	Проведення виховних годин, лекцій та соціальних акцій під гаслом «Я живу без шкідливих звичок!», спрямованих на формування здорового способу життя в рамках виконання Державної цільової соціальної програми «Молодь України»	Протягом семестру	Звяга М. Ю. Голови профбюро факультетів
14	Участь у роботі стипендіальних комісій факультетів, зокрема у вирішенні питань преміювання студентів та надання їм одноразової матеріальної допомоги	Протягом семестру	Звяга М. Ю.
15	Підготовка проєктів наказів ректора про матеріальне заохочення студентів та аспірантів за досягнення в науковій, громадській, культурно-масовій та спортивній роботі	Протягом семестру	Звяга М. Ю.
16	Видача талонів для обслуговування в поліклініці	Щоквартально	Звяга М. Ю. Бобовнікова К. А.

**План
соціокультурних заходів науково-технічної бібліотеки
на II семестр 2020–2021 н. р.**

I. Інформаційно-виставкова діяльність

1. Подкасти про інформаційні послуги НТБ	<i>постійно</i>
2. Відеоуроки про інформаційну діяльність НТБ	<i>постійно</i>
3. Виставки нових надходжень	<i>постійно</i>
4. Тематичні книжкові виставки до знаменних і пам'ятних дат	<i>постійно</i>

II. Формування інформаційної культури студента

5. Екскурсія «Бібліотек@ – світ нових можливостей»	<i>на замовлення</i>
6. «Чи знаєте ви?» Інформація про відомих поетів та письменників на сайті НТБ	<i>постійно</i>
7. Консультації за проєктом «Доброчесність»	<i>постійно</i>

III. Виховання особистості

8. Літературно-музична година до 150-річчя письменниці <i>Лесі Українки</i> «Буду жити. Геть думи сумні!»	<i>лютий</i>
- Виставка про життя та творчість	
- Відеопрезентація	
9. Соціокультурні заходи з нагоди 35-ої річниці Чорнобильської катастрофи:	
- Відкритий перегляд літератури «Чорнобиль. 35 років потому»	

- Чорнобиль. *Фотопогляд із сучасності*
- Відеопрезентація
- Організація зустрічі зі студентами ліквідатора наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС, начальника штабу цивільного захисту ДНУЗТ Кільового Валентина Петровича

квітень

IV. Бібліотека – зона позитиву

10. Святкові заходи до 8-го березня

березень

11. Презентація книги «ДПТівські сонети 2020»

травень

Для участі у будь-якому заході звертайтеся до к. 167
Завідділу Ніна Іванівна Долматова. Тел. 2-06

План заходів кафедри філософії та українознавства на II семестр 2020–2021 н. р.

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відповідальні
1	Проведення екскурсій для студентів, абітурієнтів та гостей по музею історії університету (із дотриманням карантинних обмежень)	На замовлення	Пахомова В. О.
2	Проведення тематичних екскурсій по музею історії з висвітлення участі студентів та викладачів університету у Другій світовій війні (із дотриманням карантинних обмежень)	Травень	Пахомова В. О.
3	У рамках тижня студентської науки залучення студентів до підготовки доповідей із філософії, історії, культури та мови, зокрема присвячених 35-річчю Чорнобильської трагедії	Березень	Усі викладачі
4	Проведення конкурсу рефератів «Пам'ятні дати та ювілеї 2021 року»	Протягом семестру	Усі викладачі
5	Проведення звітної конференції студентів за підсумками конкурсу рефератів	Травень	Усі викладачі
6	Проведення конкурсу диктантів про традиції й символіку вишивки (до Дня вишиванки)	Травень	Лагдан С.П.
7	Проведення консультацій для студентів та співробітників із мовних питань, зокрема щодо змін в українському правописі	Протягом семестру	Лагдан С.П.

План заходів кафедри «Іноземні мови» на II семестр 2020-2021 н. р.

№ з/п	ЗАХОДИ	Відповідальний	Дата
1	<u>Семінар для викладачів</u> «Особливості організації навчання студентів-іноземців» – презентація нор-	Бондаренко Л. І. Заваруєва І. І.	Лютий

	мативної бази підготовки іноземних студентів для засвоєння професійних освітніх програм українською та російською мовами, методів і прийомів, для поліпшення якості навчання іноземних студентів	Афанас'єва Л. В.	
2	Підготовка до випуску буклету «Основні віхи роботи кафедри іноземних мов у складі університету»	Мунтян А. О. Пантілеєнко К. С. Мірошніченко І. Г.	Квітень
3	Організація та проведення декади української та російської мов як іноземної	Бондаренко Л. І. Заваруєва І. І.	Квітень
4	<u>Інтерактивний майданчик</u> «Історія ДПТУ», який включатиме відвідування Музею історії ДПТУ, «Світлиці», лабораторій ДПТУ. Мета: ознайомитись із сучасним навчально-науковим обладнанням, дізнатись про напрями наукових досліджень	Викладачі кафедри	Протягом семестру
5	Підготовка чергових випусків студентської газети «Alma Mater». Мета: залучення студентів до обговорення актуальних питань сьогодення на сторінках університетської багатотиражної газети англійською мовою «Alma Mater» (2 випуски на семестр)	Купцова Т. А. Колієва І. А.	Березень Травень
6	Організація та проведення засідань студентського англійськомовного дискусійного клубу (перегляд та обговорення короткометражних фільмів англійською мовою; двічі на семестр)	Викладачі кафедри	Березень Травень
7	Організація роботи семестрових курсів для студентів, які бажають підвищити свій рівень володіння англійською мовою	Викладачі кафедри	Протягом семестру
8	Підготовка тематичної експозиції «Експлікація гендерних вимірів в історії української культури»	Купцова Т. А.	Протягом семестру
9	Проведення засідань наукового гуртка «Технічний текст іноземною мовою: структурні, стилістичні та граматичні особливості»	Мірошніченко І. Г.	Протягом семестру
10	Занурення у форматі ТВ-шоу з теми «Калейдоскоп традицій» (англійською мовою)	Мірошніченко І. Г. Шуліченко Т. С.	Квітень
11	Проведення інтелектуальної гри «Що? Де? Коли?» англійською та німецькою мовами	Мосіна Ю. С. Смирнова М. Л.	Травень